

K setkání s egyptskými soudci při jejich studijní cestě v České republice

Úvaha o úloze a postavení žen v justici

Polemika o úloze a postavení žen v justici není v žádném případě inspirována myšlenkami a úvahami ryze feministickými a není také snahou o propagaci a další feminizaci justice, neboť česká justice je feminizována minimálně dostatečně. Ovšem fakt, že v justici je značné procento žen, sám o sobě nevyovídá nic o tom, jak je tato úloha žen v justici nakonec naplňována .

Inspirací pro tuto polemiku bylo setkání několika českých soudkyň a justičních čekatelek s egyptskými soudci dne 22. února 2007 na poli Justiční akademie v Hyberské ulici v Praze, za organizace Soudcovské unie. Zajímavá a inspirující debata vedla k úvahám a srovnání, jaké místo a jakou roli zastávají ženy nejen v té které justici, ale v dané společnosti jako celku.

Studijní cesta sedmi egyptských soudců v České (a dále také Slovenské) republice se uskutečnila na základě projektu, společné akce mezi Egyptským ministerstvem spravedlnosti a USAID (Administration of Justice support II project USAID) a neziskovou organizací CEELI Institute v Praze (Central European and Euroasian Law Initiative). Egyptská vláda uvažuje o návrhu zákona, který by mohl nabýt účinnosti pravděpodobně již v září letošního roku, na jehož základě by měly být ustaveny speciální poradní sbory pro ekonomiku a investice, v rámci existujících soudů první instance, k vyřizování právních případů zejména v oblasti obchodního práva. Stěžejním spektrem zájmu egyptských soudců byla reforma soudnictví, fungování soudů i zákonná úprava, zejména v oblasti práva obchodního. Egyptští soudci se setkali s obchodními soudci Městského a Vrchního soudu v Praze, měli také velký zájem o setkání se ženami – českými soudkyněmi.

Setkání s českými soudkyněmi egyptští kolegové velmi uvítali hlavně proto, že v jejich tradičním pojetí, kultuře, způsobu života, díky společenskému klimatu, je tato oblast, soudnictví, pro ženy jaksi tabuizována a vyčleněna mužům, odhlédneme-li od jediné výjimky, a to skutečně jedné soudkyně Ústavního soudu Egypta, která byla ustavena do funkce v roce 2003. V prosinci 2006 nicméně Ministerstvo spravedlnosti Egypta rozhodlo, že by ženy – soudkyně měly být v budoucnu do funkcí soudkyň jmenovány a v justici působit. Nemalou roli v tomto rozhodnutí jistě hrál fakt, že v ostatních islámských zemích Dálného východu ženy – soudkyně v justici již působí, byť ne ve velkém počtu.. Egyptští kolegové se proto velmi zajímali o to, jak u nás ženy v justici fungují, co ženský prvek v soudnictví přináší justici a co ženám samotným. V debatě nadmíru zajímavé a přínosné , byť místy i bouřlivé, se velmi ozřejmilo, jak rozdílné jsou tradice a kultura obou zemí a tím i postavení ženy v té které společnosti. Touha po kvalitním, spravedlivém, co nejméně problémovém a pokud možno rychlém fungování justice se však ukázala být oběma zemím společná a téma velmi blízké. Pro egyptské kolegy bylo, mírně řečeno, velkým překvapením, že české ženy coby soudkyně mohou působit ve všech oblastech justice i na všech stupních soudů i v oblasti státního zastupitelství, spíše zaskočení než překvapení pak byli tím, že představiteli našich vrcholných justičních orgánů, Nejvyššího soudu i Nejvyššího státního zastupitelství jsou ženy, tedy předsedkyně Nejvyššího soudu a Nejvyšší státní zástupkyně. Sami uvedli, že oni počítají spíše s působením žen v oblastech civilního práva a pravděpodobně na nižších stupních soudů (z tohoto pohledu je dosavadní působení jediné egyptské soudkyně v pozici soudkyně soudu ústavního tedy vskutku spíše raritou). V Egyptě navíc soudci mají zákonem

danou povinnost po 3 letech měnit místo svého profesního působiště, z důvodu eliminace korupce v justici a možnosti ovlivnění místními vlivy. S ohledem na rozlehlost území realizace této povinnosti de facto znamená i přestěhování se. Vzhledem ke zcela tradičnímu modelu fungování tamní rodiny, kdy muž stojí na jakémsi piedestálu a žena jej ve všem následuje, by i uskutečňování této povinnosti výrazně a zřejmě těžko akceptovatelně zasahovalo nejen do profesního, ale i rodinného fungování ženy – soudkyně, navíc by zřejmě situace, kdy by manžel měl následovat manželku – soudkyni z důvodů její profesní kariéry, byla společensky jen velmi obtížně, pokud vůbec, přijatelná. Egyptské kolegy velmi zajímalo, zda kvalitní výkon profese české ženy – soudkyně není na úkor jejího rodinného života a zda na soudkyně – ženy jsou kladeny stejné profesní nároky a požadavky jako na soudce - muže. Těžko říci, nakolik byli překvapeni odpovědí, které se jim od českých soudkyň dostalo, totiž že v každém případě řádný výkon funkce soudkyně na úkor fungování rodiny je, alespoň fungování rodiny v tom stále tradičním pojetí, které sice v zemích naší kultury již není zcela v popředí, nicméně je stále částečně zakořeněné, v kultuře našich kolegů je takovéto fungování jako jediné možné. Egyptští kolegové tak vyjádřili obavu, že vysoké pracovní nasazení, které je pro práci v justici zcela nezbytné, by tak mohlo významně ohrozit, a pravděpodobně by také ohrozilo, funkčnost tradiční rodiny. Při hlubším zamyšlení však dlužno uvést, že z našeho pohledu není významný rozdíl mezi pracovním nasazením ženy při perfektním výkonu funkce soudkyně a například špičkové manažerky, vysoce profesně angažované lékařky a podobně. Záleží proto na prioritách nejen každé ženy samotné, která se takto chce angažovat, ale i na prioritách společnosti, do jaké míry bude takovou situaci podporovat a tolerovat, nevychází-li přímo z jejích tradic. Otázkou, která pro danou společnost není nikterak zanedbatelná, tedy je, jak by právě společnost jako taková přijala ženy ve funkcích tak výsadních, jakými funkce soudkyň jsou a navíc v rolích, které doposud zastávají pouze muži. Jisté je, že společenská akceptace takovéto změny, jakkoli do jisté míry, mohu-li si dovolit toto poznamenat, žádoucí, bude pravděpodobně trvat řadu let. Překvapení také vzbudila informace, že v české justici je zcela běžná práce smíšených senátů v případě, že soud rozhoduje v senátě a nikoli jako samosoudce a bylo zcela zřejmé, že takováto pozice žen v egyptské justici by byla jen těžko myslitelná. Významnou částí debaty bylo i srovnání možnosti profesního postupu a otázky, zda ženy mají nebo by měly mít stejné možnosti profesního postupu jako muži nebo zda by pro ně měla být realizována zvláštní kariéerní úprava.. Kariéerní řád soudců v Egyptě je dán přímo zákonem, je tedy legislativně upraven způsob postupu soudce na vyšší stupeň soudu, ustanovení do funkce předsedy senátu a podobně. Způsob, který je doposud zaveden u nás, připadal egyptským kolegům prost zákonitosti a spravedlivosti při obsazování vyšších postů, když není předem zřejmé, jaké podmínky je třeba pro dosažení vyššího postu v justici splnit (ostatně kritika dosavadní neexistence kariéerního řádu v české justici je předmětem řady jednání a prací na jeho vytvoření již delší dobu, v tomto směru tedy vyjádření egyptských kolegů bylo vystižením jedné z Achillových pat naší justice).

Lze říci, že postavení a úloha žen v justici vždy přímo odráží postavení a úlohu žen v té které společnosti. Postavení a úloha žen ve společnosti je v mnohém determinována tradicemi a kulturou té které země, náboženstvím a řadou dalších okolností. Nepochybně i proto je tolik odlišností v pojetí této otázky v zemích západní Evropy, v zemích střední a východní Evropy a zcela jinak je pohlíženo na otázku žen v justici v zemích Dálného východu.

Úloha a postavení žen v justici, myšleno nyní v justici české, je svou povahou otázkou specifickou a stojí přece jen trochu stranou role ženy v dalších pracovních sférách naší civilizované společnosti, neboť v oblasti naší justice nelze hovořit ani uvažovat o nerovném

postavení žen, což nelze paušálně říci o všech odvětvích, v nichž se ženy pracovně realizují. Zamyslíme-li se totiž nad otázkou role žen v pracovním a společenském životě v zemích našich kulturních a společenských tradic, pak nelze přehlédnout, že otázka rovného uplatnění žen je otázkou stále velmi diskutovanou. V popředí zájmu nejen žen samotných, ale i představitelů států, je tato otázka i v zemích západní Evropy, v zemích Evropské Unie. Svědčí o tom mimo jiné jednak zákonná úprava samotnými evropskými orgány (Směrnice Rady Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES ze dne 23. září 2002, kterou se mění směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky), jednak také stálá diskutovanost této oblasti ve světle její zákonné úpravy v rámci evropské i národní legislativy (např. Setkání se zástupci vnitrostátních subjektů pověřených podporou rovného zacházení v souladu se směrnicí č. 2002/73/ES v Bruselu dne 19.12.2006, kdy Komise oznámila, že platné právní předpisy v oblasti rovných příležitostí pro muže a ženy nezahrnuté do přepracování provedeného v roce 2006, budou posouzeny za účelem jejich modernizace), což ukazuje mimo jiné na skutečnost, že rovnost mužů a žen je otázkou, Evropskou komisí velmi diskutovanou. V souladu s citovanou směrnicí 2002/73/ES bylo také vytvoření vnitrostátních subjektů na podporu rovnosti žen a mužů. Slovenský deník „Sme“ zveřejnil dne 22.2.2007 statistiku o rovných, respektive nerovných podmínkách žen v rámci Evropské Unie, a to zejména v platové oblasti a výhodnosti pracovních podmínek. Z této statistiky mimo jiné vyplývá, že největší nerovnosti v otázce platů jsou ve vysokých manažerských postech a v zemích jižní Evropy.

Zvažujeme-li nicméně úlohu a postavení žen v justici, míněno nyní v justici české, pak je třeba zvýraznit velmi významný fakt, že této oblasti se otázka nerovného postavení skutečně netýká. Například platové ohodnocení soudců je v České republice upraveno kogentně zákonem a ženy – soudkyně mají v tomto ohledu zcela rovné postavení s muži – soudci. Otázka kariérního postupu legislativně řešena není, nicméně ženy ve vyšších i vysokých postech v české justici zaujímají vysoké procento a v žádném případě nelze vůbec uvažovat v tomto směru o jakékoli nerovnosti. V případě, že otázka kariérního postupu v české justici bude řešena kariérním řádem, zcela nepochybně budou hrát pro kariérní postup roli jiná hlediska než sám fakt, zda se jedná o soudce muže či soudkyni ženu.

Česká justice je poměrně značně feminizována a jakkoli zejména v poslední době přibývá soudců – mužů, přece jen stále převaha žen v justici zůstává. Vzešla-li tato polemika ze setkání s egyptskými kolegy, v jejichž justici, až na jednu uvedenou výjimku, žádné ženy doposud nepůsobí, pak procento žen v naší justici tvoří jakýsi protipól. Jak již bylo řečeno, postavení a úloha žen v justici vždy přímo odráží postavení a úlohu ženy v dané společnosti a je determinována řadou faktorů, z nichž kultura, tradice a náboženství dané země stojí v popředí. Z tohoto úhlu pohledu naši společnost jakožto společnost, vzniklou na základě zcela jiných tradic a kulturních i společenských zvyklostí, nelze dosti dobře srovnávat se zemí, jakou je například Egypt, země tradic a zvyklostí zcela jiných.

Více než takovýto úhel pohledu je však zřejmě namístě si uvědomit, že úloha žen v justici je zcela nezbytná, nenahraditelná a nutná – právě tak jako jejich úloha ve společnosti jako celku. Žena má přece jen jiný způsob uvažování než muž, což je nevyvratitelně dáno biologickou podstatou a odlišností. Nelze, a není to ani namístě, hodnotit, jaký je který způsob uvažování. Je však mimořádně přínosné, pokud lze oba způsoby skloubit a vytěžít z každého toho kterého přínos pro danou situaci. A proto stejně, jako je nenahraditelná úloha ženy ve společnosti, rodině, je nenahraditelná i v justici. Dovolím si konstatovat, že perfektně fungující justice nebude prosta existence žen, tak jako nebude prosta pochopitelně ani mužů.

Takto fungující justice pravděpodobně svěří pozice takových výsostných funkcí, jakými funkce soudců bezesporu jsou, do rukou obou pohlaví. Ideální, nebo řekněme-li téměř ideální stav, vyjdeme-li z premisy, že k ideálu se lze toliko přibližovat, nastává, pokud budou pozice mužů a žen v justici rozloženy rovnoměrně a ženy budou zastávat ty funkce, ve kterých budou nejlépe naplňovat své životní poslání, kterým úděl soudce nepochybně je a muži též. Neznamená to ovšem, že bude předem determinováno, které oblasti jsou primárně určeny pro muže a které pro ženy, protože ačkoli například pole trestní justice je doménou převážně mužů, působí zde ženy, které jsou excelentními trestními soudkyněmi a právě jejich přítomnost a fungování v této oblasti je velkým přínosem. Stejně tak například v oblasti soudů opatrovnických, kde převážně působí ženy, jsou i soudci – muži, kteří jsou těmi pravými a nenahraditelnými personami na svém místě. Co je tedy rozhodující? Aby v justici, potažmo však i ve společnosti jako celku, zaujal každý člověk takové místo, které mu náleží. Neboli – důležité je, když je správný člověk na správném místě. A o to stojí zato usilovat, jakkoli se to někdy může zdát nejednoduché. Výstižně lze zakončit latinským citátem : „ Non est ad astra mollis e terris via...“není lehká cesta ze země ke hvězdám.....(stojí však zato o ni usilovat).

Setkání s egyptskými kolegy bylo tedy v každém případě velmi přínosné, a to, soudě dle reakcí na setkání, pro obě strany, neboť pro obě zúčastněné strany znamenalo poznání něčeho nového a vedlo minimálně k zamyšlení nad danou situací a případnou možností jejich změn.

JUDr. Ivana Hrdličková
Vrchní soud v Praze